

Támogatja-e az egyetemes emberi értékeket?

Miért az értékek?

Az értékek képviselik vezérelveinket; a legtágabb értelemben vett motivációinkat; hatással vannak attitűdünkre és arra, ahogyan cselekszünk (Holmes et al 2011). Ezért aztán alapvető fontossággal bír, hogy felismerjük az értékek fontosságát oktatói munkánkban; és hogy nagy figyelmet fordítsunk arra, hogy mely értékeket kívánjuk támogatni és fejleszteni a munkánk során.

Társadalomtudományi értelemben az értékek központi helyet foglalnak el az egyéni és társadalmi szervezés és változás terén, valamint az attitűdök és viselkedések motivációs alapjának magyarázatakor (Schwartz 2012). Mint ilyen, az értékek és annak megértése, hogy a fenntarthatóságot szolgáló értékek hogyan fejleszthetők a terepi tanulás során, kulcsfontosságú ahhoz, hogy hozzáállásunkban és viselkedésünkben pozitív irányba tudjunk elmozdulni, összhangban a fenntarthatóságot szolgáló gondolkodással és cselekvéssel.

Az értékek meghatározását és mélyebb megértését segítő Schwartz (1999), az egyetemes értékek területének vezető kutatója hat világosan megfogalmazott megközelítést ajánl, hogy betekintést nyerjünk az értékek világába:

- 1) Az értékek olyan meggyőződések, amely kibogozhatatlanul kapcsolódnak az érzelmekhez.
- 2) Az értékek olyan elérendő célokhoz kapcsolódnak, melyek a cselekvéseket motiválják.
- 3) Az értékek túlmutatnak az adott cselekedeteken és helyzeteken.
- 4) Az értékek mértékként vagy kritériumokként funkcionálnak, de mint ilyenek a mindennapi döntéshozatalaink során ritkán nyilvánulnak meg tudatosan.
- 5) Az értékek egymáshoz viszonyított fontosságuk szerint rendeződnek.
- 6) Több érték esetén az értékek relatív fontossága irányítja a cselekvést.

Ezen értelmezések segíthetnek tisztázni az értékek alábbi ismertetését és azok fontosságát a fenntarthatóságot szolgáló terepi tanulásban.

Az értékek és az oktató

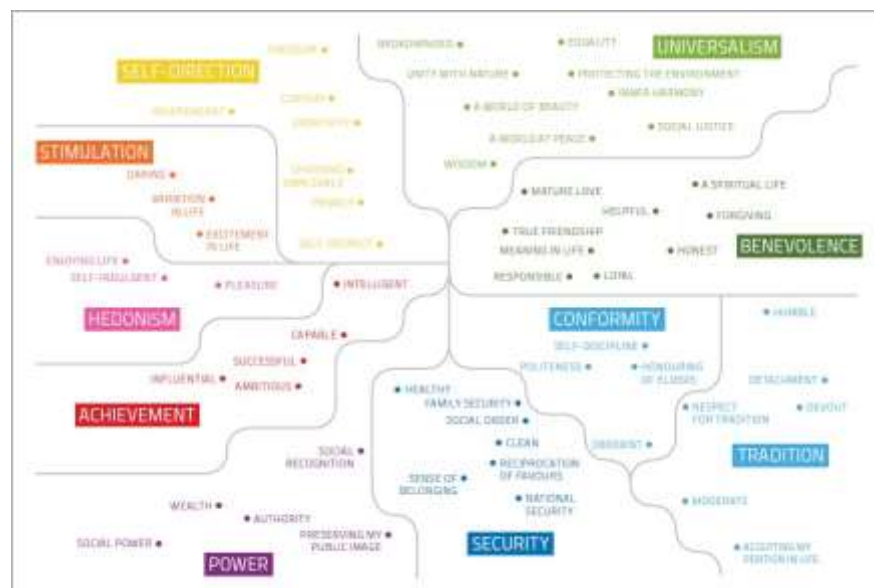
Terepi tanulás facilitátoraiként fejben kell tartanunk azokat az értékeket, melyeket a gyakorlatok által erősítünk, valamint azt, hogy hogyan viselkedünk és milyen környezetet használunk. A körülöttünk lévő világ tele van értékekkel, és nem hagyhatjuk figyelmen kívül vagy sodorhatjuk félre azokat az értékeket, melyeket nem tekintünk „fenntarthatónak”. Mindannyiunkan megtalálhatók az alábbi kutatásban szereplő értékek, mindössze arról van szó, hogy különböző jelentőséggel bírnak a különböző emberek számára és a különböző pillanatokban.

Hogyan működnek az értékek

Minthogy annyira megfoghatatlanok, az értékek megértése érdekében igen hasznos lehet mélyreható kutató munka által kialakított értelmezési rendszert használni. Több évtizedes nemzetközi kutatásoknak és kultúrközi elemzéseknek eredményeként 58 egyetemesen újra előforduló érték tényezőt sikerült azonosítani, melyek statisztikai eljárásokkal tíz értékcsoportha rendezhetők (lásd 1. ábra) (Holmes et al 2011).

1. ábra – Térbeli statisztikai elemzés az értékek rendszeréről 68 ország bevonásával, **Common Cause Kézikönyv** (<http://valuesandframes.org>), 13. oldal.

Azt találták, hogy az értékcsoportha körbe rendezhetők, így segítve egymáshoz való viszonyuk megértését (lásd 2. ábra) (Schwartz 1992).

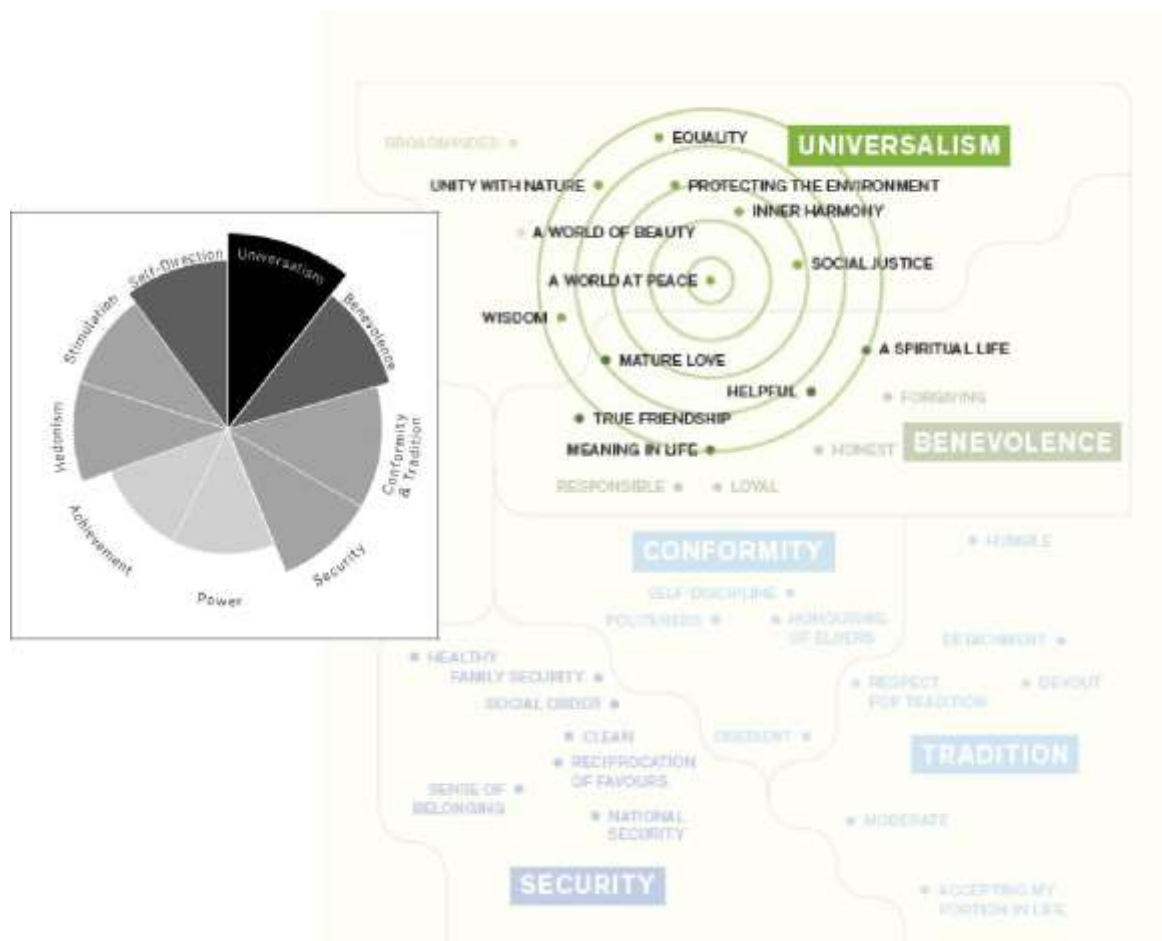
A fenntarthatóság szempontjából legnagyobb jelentőséggel az önmagunkon túl mutató érték bírnak (2. ábra jobb felső része), minthogy ezek mutatnak az egyénnél nagyobb dolgokra irányuló gondolkodás és cselekvés irányába (kattints [ide](http://www.rwlnetwork.org/media/71432/values_workshops_report.pdf) (http://www.rwlnetwork.org/media/71432/values_workshops_report.pdf), ha többet szeretnél tudni az Valós Környezeti Nevelés Hálózat értékekről szóló műhelyfoglalkozásairól)

2. **ábra** – Érték kör, Common Cause Kézikönyv, 16. oldal

A kutatás következtetése néhány egyszerű, de lényeges szabály arra vonatkozóan, hogy ezek az értékek hogyan lépnek egymással kölcsönhatásba.

Azt találták, hogy ha egy adott érték aktivizálódik, akkor a körben szomszédos értékek is aktivizálódni fognak.

Például az egyetemesség aktivizálása és erősítése aktivizálni és erősíteni fogja a jóindulat és önirányítás értékeket is (a fenntarthatóság szintén kulcsfontosságú értékei). Ezt úgy hívjuk, hogy tovagűrűző hatás. Ez egyaránt működik az értékcsoportok szintjén (amint azt a 3/a ábra mutatja) és az egyes értékek szintjén is (miként azt a 3/b ábra mutatja).

3/a és 3/b ábra. Tovagűrűző hatás. Egy érték bevonása révén további szomszédos értékeket és értékcsoportokat is bevonhatunk.

Common Cause for Nature 2013, 27. oldal

Másrészt viszont az is megmutatkozott, hogy ha bizonyos értékeket sokra tartunk vagy aktiválódnak, akkor a kör ellentétes oldalán lévő értékek sokkal kevésbé lesznek fontosak

vagy el lesznek nyomva. Például azok akik nagyra becsülik a teljesítményt, sokkal alacsonyabbra fogják becsülni a jóindulatot. A teljesítmény és a hatalom megerősítése ennél fogva az egyetemesség és a jóindulat gyengülését jelenti. Ezt libikóka-effektusnak hívjuk (lásd 4. ábra) (Holmes et al 2011).

4. **ábra** – Libikóka-effektus

A kutatások azt mutatják, hogy amennyiben az egyénen túl mutató értékeket aktiváljuk, az önmegvalósítási értékek valószínűleg elnyomásra kerülnek. Az olyan nagy hatású terepi tanulási tapasztalatok például, melyek erőteljesen vonják be az *egységben a természettel* értéket, elnyomják az olyan értékeket, mint a *társadalmi elismerés*. Ha az efféle élmények ismétlődnek, akkor ez a minta megerősödik.

Ha az olyan önmegvalósítási értékek, mint az *anyagi jólét* vagy a *társadalmi hatalom* kerülnek a figyelem előterébe – mint ahogy naponta a médián keresztül meg is történik –, akkor a kutatások szerint az olyan önmagunkon túl mutató értékek, mint a *társadalmi igazságosság* és a *természetvédelem* valószínűleg háttérbe szorulnak.

Mindkét fenti esetben az önmegvalósító és az önmagunkon túl mutató értékek olyanok, mint két összekapcsolt léggömb – ha az egyik felfújódik, akkor a másik leereszt.

Az érték üzenetek összekeverése munkánk során legjobb esetben is semleges eredményre fog vezetni, habár inkább valószínű, hogy (amint ezt a kutatások mutatják) szellemi zavarodottságot fog okozni a tanulóknál.

Blackmore et al 2013, Common Cause for Nature riport.

Az értékek erősödése mögött meghúzódó elmélet meglehetősen ráérzés alapú, mindazonáltal alapvető fontosságú, hogy felismerjük azokat. Adott értékeket, ha ismételten aktiválunk, idővel megerősödnek (Hüther 2006), ennél fogva a terepi tanulás egy fontos lehetőséget kínál az önmagunkon túl mutató és ön-irányító értékek erősítésére, melyben bármely tanulónak része lehet az átélt tapasztalat révén.

Értékek töltik be az egész világot körülöttünk

Fontos megjegyezni, hogy minden helyzet – nem csak a tanulási foglalkozás maga – tele van értékekkel. Ennél fogva a tanulási környezet, a facilitátor viselkedése és az általa modellezett attitűdök, valamint a tanuláshoz való viszonya mind kulcsfontosságú elemei az értékek fejlesztésének. Amennyiben például a tanuláshoz nyitott módon közelítünk a különböző nézőpontokat elfogadva, és olyan légkört teremtünk, ahol a tanulók egyenlőként vannak kezelve és az önállóságot támogatjuk, akkor az önmagunkon túl mutató értékek és az önirányítás értékei erősödhetnek meg (Holmes et al 2011).

Amikor a „fenntarthatóságot szolgáló” értékek előmozdításán gondolkodunk, munkánk során nem szabad azzal a feltételezéssel élnünk, hogy az önmegvalósítás „természetes” emberi vágy, hiszen erről bebizonyosodott, hogy nem igaz. Azt találták például, hogy a Brit közvélemény alacsonyabbra becsüli az önmegvalósítást, mint ahogy azt néhány természetvédő civil szervezet közönségszolgálata (Blackmore et al. 2013:35,39), valamint az idegtudományi kutatások is azt igazolják vissza, hogy a fiatal gyerekek sokkal inkább vannak az együttérzésre huzalozva, mint a versengésre (Tomasello 2009). Arra trenírozzuk magunkat, hogy versengők legyünk (Spitzer 2009).

Értékek a Valós Környezeti Tanulásban

Amennyiben munkánkkal fel tudjuk támasztani azokat az értékeket, amelyek a fenntartható módon való gondolkodást és létezést támogatják, akkor a jó úton járunk. Alapvető fontosságú, hogy a diákok számára felkínáljuk a lehetőséget, hogy a tanulási tapasztalat során átéljék ezeket az értékeket. Kimutatták, hogy az értékek hatással vannak a viselkedésre, valamint azt is, hogy az ismételt viselkedés hatással van az értékekre. Az értékek tanítása nem változtatja meg az értékeket, az értékek megélése vezet az értékek változásához és megerősítéséhez. Ennek gyakorlásához azt javasoljuk, hogy három központi értékre összpontosítsuk gondolkodásunkat:

A természet tisztelete és a bolygónk iránti törődés

Megbecsüli a természetre vonatkozó egyetemesség központi értékeit azzal a céllal, hogy megőrizze a természetes környezetet. Ez magába foglalja azt, hogy saját helyünket a természet részeként (egységben a természettel) ismerjük fel és értjük meg; saját gondolkodó és cselekvő szerepünket a természetes környezet jólléte iránt

(természetvédelem); valamint a természeti világ sokszínűségének és csodájának értékelését (szépséges világ).

Egyenlő esély mindenki számára, hogy alakíthassa saját életét

Méltányolja a széleskörű társadalmi törődést azzal a céllal, hogy elköteleződjön az egyenlőség, igazság és minden ember védelme mellett, beleértve a közvetlen közelünkben élők jóllétét is. Magába foglalja az egyetemesség (nyitottság, bölcsesség, egyenlőség mindenki számára, társadalmi igazságosság és a világbéke) és a jóindulat (őszinteség, segítőkészség és megbocsátás) területeit.

A jövő generációk tiszteletben tartása

Felismeri annak szükségességét, hogy jelenbéli gondolkodásunknak és cselekvésünknek igazodnia kell a jövő generációk szükségleteihez minden élőlényre vonatkozóan. Ez kapcsolódik mind az egyetemességből (természetvédelem és egyenlőség mindenki számára) fakadó megbecsülés szükségességéhez, mind a jóakarat (segítőkész – mások jólétéért való tevékenység) értékeihez.

Ha mint terepi tanulást facilitálók észben tudjuk tartani ezeket az értékeket – megtestesítve és támogatva őket a tervezés, megvalósítás és értékelés során – és felajánljuk a tanulóknak annak lehetőségét, hogy megélik ezeket az értékeket, akkor erős alapot képezünk a fenntarthatósági tanulás számára.

Az értékekről tovább információ érhető el az alábbi linkeken:

Common Cause Kézikönyv (<http://valuesandframes.org>) – útmutató az értékekhez oktatóknak, politikusoknak és mindenki másnak.

Áttekintés Schwartz Alapértékek Elmélete művéről (An overview of the Schwartz Theory of Basic Values)

(http://www.rwlnetwork.org/media/66744/an_overview_of_the_schwartz_theory_of_basic_values.pdf) – ismertető tanulmány oktatók számára.

Hivatkozások listája

Blackmore, E., Underhill, R., McQuilkin, J., Leach, R., and Holmes, T. (2013) *Common Cause for Nature*. Machynlleth: Public Interest Research Centre

Holmes, T., Blackmore, E., Hawkins, R., and Wakeford, T. (2011) *Common Cause Handbook*. Machynlleth: Public Interest Research Centre

Hüther, G. (2006) Neurobiological approaches to a better understanding of human nature and human values. *The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa*, 2 (2). Cited in Holmes *et al* (2011) *Common Cause Handbook*. Machynlleth: Public Interest Research

Centre.

Schwartz, S. H. (1992) 'Universals in the content and structure of values: theory and empirical tests in 20 countries'. In *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 25). ed. by Zanna, M. New York: Academic Press: 1-65

Schwartz, S.H. (2009) Basic Human Values. *Cross-National Comparison Seminar on the Quality of Measures for Constructs in Comparative Research: Methods and Applications, Bolano (Bozen), Italy, June 10-13, 2009.*

Schwartz, S. H. (2012) An overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online readings in Psychology and Culture, Unit 2.*

Schwartz, S.H., Vecchione, M., Fischer, R., Ramos, A., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., Cieciuch, J., Davidov, J., Beierlein, C., Verkasalo, M., Lonnqvist, M., and Konty, M. (2012) Refining the Theory of Basic Individual Values.

Spitzer, M. (2009) *Learning: The Human Brain and the School of Life*. Amsterdam: Elsevier

Tomasello, M. (2009) *Why We Cooperate*. Boston: Massachusetts Institute of Technology